

До Спеціалізованої вченої ради ДФ 58.082.028
Західноукраїнського національного університету
46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11

ВІДГУК

**офіційної опонентки на наукове дослідження Ногаса Назара Ігоровича
на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення якості вищої
освіти», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08-Право за спеціальністю 081-Право**

Актуальність обраної теми. Автор аналізованої дисертації звернувся до актуальної наукової проблематики, проблематика якої характеризується появою в освітній діяльності нових видів суспільних відносин і зумовлює створення спеціального правового ресурсу. Обґрунтування вибору теми дослідження визначається суспільною зумовленістю удосконалення законодавчого забезпечення якості вищої освіти. Освітня сфера і право – взаємопов'язані явища суспільного життя. При інтенсивному розвитку економічних відносин важливим є їх адекватне забезпечення освіченими кадрами, в тому числі в умовах підвищення конкурентоспроможності вищої освіти. Негативні тенденції, спричинені пандемією і російським вторгненням, призвели до нарощування в суспільстві відцентрового пізнавального потенціалу, що спричинило широке поширення міграційних процесів та відтоку студентського контингенту. Не в останню чергу цьому сприяла офіційна позиція держави, яка довгий час залишалася нейтральною щодо конкурентоздатності національної вищої освіти. У початковій редакції освітнього законодавства були відсутні норми, що дозволяли б ефективно впливати на забезпечення якості вищої освіти, і це суттєво зменшило б її конкурентоздатність при відкритих кордонах та входженні української вищої освіти у Європейський простір вищої освіти. Однак і внесені за останні роки в освітнє законодавство корективи не змогли дієво протистояти відтоку

студентства у європейські вищі, оскільки представляли собою точкові безсистемні вкраплення в норми адміністративного права, які не базуються на наукових розробках підвищення ефективності вищої освіти. Правову прогалину в сфері регулювання адміністративно-правових процесів забезпечення якості вищої освіти зумовлюють істотні несприятливі наслідки, що порушують інтереси держави, роботодавців, громадян, збої в нормальній діяльності окремих сегментів економіки, а, найчастіше, і посилення соціальної напруженості в суспільстві та відтоку студентського контингенту.

Н. І. Ногас на посилення актуалізації визначеної проблематики наводить характеристики суспільної обумовленості удосконалення адміністративно-правового регулювання забезпечення якості вищої освіти в Україні, які актуалізують потребу не тільки суцільної імплементації європейських норм і стандартів у даний процес, але і врахування національних традицій, що можуть спричиняти позитивний вплив на якість вищої освіти, зокрема з урахуванням системності вивчення української мови, професійної мовної грамотності, питомої ваги мов Європейського освітнього простору, наявності публікацій у наукометричних базах, системи самооцінювання при акредитації та інших вимог.

Варто звернути увагу на такі показники, зокрема у контексті того, що така суспільна обумовленість свідчить з однієї сторони про недостатню ефективність діяльності державних органів зі сфери організації і контролю за якістю вищої освіти, а з іншої сторони – недосконалість норм, що ускладнюють адміністративно-правове регулювання щодо забезпеченні якості при наданні освітніх послуг загалом.

Обґрунтування вибору теми дослідження Н. І. Ногаса кореспондується з положеннями Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (прийнята Верховною Радою України 18.03.2004 р. № 161639-IV), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. Також робота виконана в межах теми науково-

дослідної роботи кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Західноукраїнського національного університету «Правове забезпечення публічного адміністрування в сфері економіки» (0118U003173).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, базується на ефективному застосуванні методологічного інструментарію, який Н. І. Ногас застосував системно, водночас послідовність використання методів дослідження кореспондується із логічною побудовою структури дослідження. Методологічну основу дисертації Н. І. Ногаса становлять різноманітні, часом міждисциплінарні методи наукового пізнання. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціально-правові методи пізнання і освоєння соціальної дійсності, фундаментальні методологічні принципи філософії, педагогіки, політології, психології, соціології та юридичних наук, а головним чином адміністративного права.

Як позитивну сторону дисертаційного дослідження Назара Ігоровича варто відзначити той факт, що сформульовані в дисертації висновки і пропозиції спираються також і на існуючі результати як сучасних досліджень в галузі педагогіки, адміністративного права, так і практики правозастосування.

Слід також позитивно відзначити, що в силу специфіки проблематики дослідження, що знаходиться на стику адміністративного права, цивільного права і таких неправових дисциплін, як педагогіка і філософія, Н. І. Ногас використав і міждисциплінарний підхід щодо залучення методології вказаних наукових напрямів.

Характеристика тексту дисертації наявно демонструє, що автором використано нормативну базу дослідження, серед цих джерел проаналізовані положення таких актів, як Конституція України, освітні закони України та інших держав, міжгалузеві та окремі нормативні правові акти, які регулюють надання освітніх послуг, зарубіжні освітні законодавства тощо. Н. І. Ногасом

у процесі дослідження використано позиції вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали правозастосовчої практики.

Важливим інструментом пізнання є підхід дослідника, коли в ході збору і аналізу інформації, необхідної для дослідження, отримані емпіричні дані зіставлялися з даними, наведеними у виконаних з аналогічної тематики дослідженнях інших науковців (стор. 43–47).

У дисертації прослідковується комплексне розуміння наукової проблематики, що позитивно вплинуло на логіку викладення матеріалів та обґрунтування висновків і пропозицій.

Загалом структура дисертації представлена дослідженням системних елементів та перспектив розвитку законодавчого забезпечення якості вищої освіти. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, до яких входять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Така логіка і побудова дослідження зумовлена поставленими задачами дослідження, що надало можливість дослідити особливості адміністративно-правових засад забезпечення якості вищої освіти.

У вступі дисертації подано обґрунтування вибору теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету та завдання дослідження, об'єкт дослідження, предмет дослідження, наукову новизну отриманих результатів, її практичне значення та інші елементи, притаманні вступній частині дисертації.

Перший розділ дисертації включає у себе теоретико-методологічні засади дослідження якості освіти, з'ясування сутності та змісту якості вищої освіти в контексті державної освітньої політики. Слід вітати ідею Н. І. Ногаса щодо пропозиції використовувати «сутність» і «зміст» в юридичній доктрині як правові категорії, що відбивають процеси регулювання даних суспільних відносин і представлені в основному нормативними критеріями, що встановлюють універсальний порядок отримання і надання належного рівня освітніх послуг. Цілком слушно автор дисертації наголошує про те, що зміст якості вищої освіти характеризується регуляторною функцією нормативно-

правових актів, де, окрім порядку регулювання даних суспільних відносин, основоположним аспектом регулювання виступає критеріальний аспект належного рівня знань.

Н. І. Ногас досить аргументовано і системно довів, що генеза державної освітньої політики у сфері забезпечення якості вищої освіти, на відміну від розвинених країн, в Україні відбувалася в умовах зміни політичних режимів, наслідком чого стала відсутність національної традиції системи забезпечення якості вищої освіти.

Важливим і достатньо обґрунтованим є твердження Н. І. Ногаса про те, що адміністративно-правова природа якості вищої освіти являє собою форми і методи адміністративно-правового регулювання надання і отримання освітніх послуг за встановленими якісними критеріями знань і фахових навичок, що виступає механізмом державного регулювання підготовки високо фахових професіоналів в умовах національної і зарубіжної ринкової конкуренції у сфері праці. Автор дисертації влучно констатує, що з соціально-правових позицій якість вищої освіти є певним типом освітньої політики, обумовлена рядом соціокультурних чинників. Підтримуємо твердження про те, що охарактеризовані Н. І. Ногасом фактори, поряд з інтенсифікацією політики входження у Єдиний простір вищої освіти та Болонську систему, призвели до напрацювання системної державної політики, що представлена єдиним комплексом політико-правових, соціокультурних і філософсько-світоглядних аспектів, і створюють умови для формування високоосвіченої професійно-конкурентної особистості в умовах державної регуляторної політики (стор. 64–65).

Другий розділ дисертації дещо відходить за своєю структурою від класичних дисертацій з адміністративного права і представлений дослідженням адміністративно-правових особливостей інституціоналізації забезпечення якості вищої освіти в Україні. Підтримуємо позицію Н. І. Ногаса у тому, що генеза та сучасний стан адміністративно-правового регулювання державної політики у сфері забезпечення якості освіти

характеризуються багатоетапністю та спорадичністю періодів розвитку, які не є одноманітними.

Цікавою є точка зору Н. І. Ногаса про те, що законодавство щодо якості вищої освіти почало формуватися, починаючи з періоду пізнього середньовіччя, проте основні етапи розвитку відповідного законодавства сформувалися протягом ХХ століття. Автор достатньо обґрунтовано запропонував новий підхід у періодизації розвитку адміністративно-правового забезпечення якості вищої освіти на сучасному етапі державотворення, де він означив три періоди.

Позитивним аспектом роботи є твердження автора про те, що існуючий стан законодавства у досліджуваній сфері потребує консолідації та централізації, що відповідатиме стратегії освітньої політики Європейського освітнього простору. І, як вірно зазначає дисертант, забезпечить однозначність розуміння законодавчого регулювання, правозастосовної практики та підвищить ефективність адміністративно-правового регулювання даних суспільних відносин загалом (стор. 119).

Підтримуємо точку зору Н. І. Ногаса про те, що наразі існує потреба у законодавчому забезпеченні процесу входження української вищої освіти у Європейський освітній простір через систему зовнішнього оцінювання якості надання освітніх послуг в умовах глобалізованої конкуренції.

У третьому розділі дисертації Н. І. Ногас сформулював і обґрунтував напрями удосконалення адміністративно-правових засад забезпечення якості вищої освіти в Україні, які, на наше переконання, подані з високим ступенем переконливої аргументації.

Приміром, Н. І. Ногас зміг належним чином аргументувати, що соціальна обумовленість удосконалення адміністративно-правових засад удосконалення забезпечення якості вищої освіти виражена у двох чинниках – внутрішніх і зовнішніх, та адміністративно-правове забезпечення таких чинників передбачає оптимізацію положень норм підзаконних нормативно-правових актів, зокрема у сфері акредитації освітньо-професійних програм.

Автор дисертації чітко охарактеризував потребу імплементації відповідних перспективних моделей зарубіжних ефективних практик забезпечення якості вищої освіти у адміністративно-правових нормах.

Аналіз пропозицій дозволяє констатувати наявність суттєвих і конструктивних пропозицій щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання забезпечення якості вищої освіти в Україні. Н. І. Ногас переконливо зазначив, що напрями удосконалення базуються на таких принципах, як усунення монополізму в системі акредитації освітньо-професійних програм за рахунок змін порядку формування складу НАЗЯВО та розширення практики участі зарубіжних акредитаційних суб'єктів; зменшення корупційних ризиків щодо проведення акредитації; оптимізації механізмів оцінювання компетентності професорсько-викладацького складу; забезпечення «сліпого» анонімного анкетування з метою моніторингу якості освітніх компонентів та інших складових.

Досліджені матеріали дисертації дають підстави констатувати, що автору дисертації вдалося на належному дослідницькому рівні розв'язати наукове завдання з вирішення наукової проблеми, а зокрема адміністративно-правових засад забезпечення якості вищої освіти, та сформулювати висновки, рекомендації і пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України у даній сфері суспільних відносин.

Ступінь достовірності та новизна висновків та рекомендацій.

Достовірність положень дисертації Н. І. Ногаса забезпечується ретельним і всебічним неупередженим аналізом джерел та літератури, а також виваженими та переконливими аргументами, які належним чином логічно структуровані. Особистий внесок здобувача у дослідження є абсолютним і повним, що засвідчується впровадженням положень дисертаційного дослідження у науково-дослідній сфері та в освітньому процесі (під час підготовки та викладання курсів з юридичних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне право та процес», «Актуальні питання адміністративного права та процесу»).

Особливо хотілося б відзначити запропоновану Н. І. Ногасом новелу, яка полягає у тому, що автором вірно запропоновано внесення змін і доповнень у «Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», а також перебудови всієї архітектури галузевого законодавства, що передбачатиме залучення зазначених елементів іноземного досвіду та припинення монополії державних інституцій у сфері оцінки якості вищої освіти через акредитацію.

Беззаперечною перевагою роботи слід визнати розроблені дисертантом положення про наявність колегіальних основ формування персонального складу співробітників центрального органу виконавчої влади за умови делегування членів колегіального органу як від державних органів влади, так і від інститутів громадянського суспільства з метою забезпечити баланс публічно-приватних інтересів під час реалізації покладених функцій.

Аналіз тексту дисертації Н. І. Ногаса дає підстави в цілому надати позитивну оцінку, враховуючи аналіз і належне обґрунтування висновків, проте як і будь-яка дисертація, дана робота не позбавлена поодиноких недоліків, які вказуються нижче.

Зауваження щодо змісту роботи. По-перше, автор вдається до використання терміну «агентство», коли адміністративне законодавство і найсучасніші доктринальні дослідження вже деякий час відійшли від даного терміну і використовують термін «агенція». Термін «агентство» зустрічається у роботах зарубіжних авторів з Казахстану, Республіки Білорусь та інших держав, що входили до складу колишнього СРСР. З точки зору однозначності у термінології варто враховувати сучасні термінологічні тенденції.

По-друге, дисертанту варто більш ґрунтовніше формулювати рекомендації щодо імплементації норм зарубіжного законодавства в питанні адміністративно-правового забезпечення якості вищої освіти. Оскільки у фінальному третьому розділі подані тільки загальні напрями позитивного досвіду для українського адміністративного права, без конструктивних

моделей адаптації норм адміністративного законодавства, приміром, США, до яких регулярно апелює автор у своїх дослідженнях.

По-третє, Н. І. Ногас недостатньо уваги приділив питанню ймовірності щодо наявності адміністративних правопорушень у даній сфері суспільних відносин, що, на наше переконання, надало б більшої ілюстративності специфіки обумовленості удосконалення досліджуваного законодавства.

По-четверте, дисертанту варто також посилити аргументацію щодо визначення нових кваліфікуючих ознак адміністративних правопорушень у сфері забезпечення якості вищої освіти, навести приклади, підкріпити їх належною судовою практикою, а також аналогічними конструкціями зарубіжного досвіду. Слід також звернути увагу на порушення законодавства в освітній сфері і проблему юридичної відповідальності за ці правопорушення, що, на наше переконання, є одними з пріоритетних в суспільстві і державі в умовах розвитку національної системи оцінки якості вищої освіти.

Водночас, викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором.

В цілому, оцінюючи теоретико-методологічний, аналітичний та системно-науковий рівень аналізованої дисертації, слід констатувати, що дане дисертаційне дослідження відображає реальні наукові удосконалення та є прикладом комплексного, креативного і дбайливого підходу до наукового осмислення складних і малодосліджених напрямів науки адміністративного права.

ВИСНОВОК

Дослідження Ногаса Назара Ігоровича на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення якості вищої освіти», яке подано на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає спеціальності 081-Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та

доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Офіційна опонентка:

**докторка юридичних наук, професорка,
в.о. завідувачки кафедри адміністративного
права, інтелектуальної власності та
цивільно-правових дисциплін**

**Київського університету інтелектуальної
власності та права**

Національного університету

«Одеська юридична академія»

Надія ХРИСТИНЧЕНКО